

SOCIALISME AMB ESPERIT

ALFREDO GONÇALVES

São Paulo, Brasil

A les últimes dècades del segle XX i principis del segle XXI, la dimensió espiritual de l'ésser humà i de la història ve adquirint un cert relleu. Expressions com ara "moment de mística", "espiritualitat alliberadora", "sinergia amb les forces còsmiques" passen a sovintejar regularment en els principals esdeveniments dels moviments socials. Es constata en molts ambients una set vaga, però real, de sentit i de transcendència. Hi ha una recerca més o menys generalitzada de les "motivacions de fons".

Dos factors, entre d'altres, expliquen aquest retorn a la transcendència. Des d'un punt de vista filosòfic i cultural, la crisi de l'anomenat paradigma de la modernitat va corcar les certeses i va instal·lar els dubtes. Les preguntes es van tornar més grans que la nostra capacitat de trobar respostes. Les "veritats" van ser substituïdes per noves "preguntes". Els conceptes clau de la modernitat –raó, ciència, tecnologia, progrés i democràcia– són fortament qüestionats. La transició del món modern cap a alguna cosa encara indefinida, que alguns anomenen "post-modernisme", ve acompanyada de símptomes de profunda malaltia cultural, tals com l'angoixa, la por, la inseguretat, la inestabilitat... Símptomes que atenyen no tan sols les persones, sinó també institucions de tota mena. Ras i curt: patim una mena de vertigen propi de moments de crisi i transició, com si el terra ens hagués fugit dels peus. Aquest és el context propici al "retorn dels déus". En la dificultat de trobar solucions als nous desafiaments, apel·lem a la transcendència. D'aquí la multiplicació de debats, seminaris i estudis sobre la identitat i el significat de la vida.

Des d'un punt de vista econòmic, polític i social, hi ha dos aspectes que s'han de tenir en compte. Mentre, d'una banda, en les societats d'economia capitalista, la crisi iniciada als anys 70 aprofundeix en les asimetries del sistema neoliberal, d'altra banda, en els països alineats amb l'antiga Unió Soviètica, s'assisteix a l'ensulsiada del socialisme real. Aquest escenari ombriu, entrellaçat amb la crisi civilitzadora, porta els moviments socials a adonar-se que la realització humana, en la seva profunditat, no es pot reduir als béns materials. La represa de l'alternativa socialista

exigia reprendre també d'altres dimensions de l'ésser humà i de la història. Tant a la dreta com a l'esquerra –des dels orígens de les teories socials– un accentuat "economicisme" anava contaminant la matriu teòrica emprada per diagnosticar la realitat i buscar els remeis adients. En la transició en curs, aflora una imperiosa necessitat de tenir en compte d'altres elements, extrets, per exemple, de l'antropologia cultural, la psicologia social, les expressions de fe popular, de la mística i de l'espiritualitat solidàries.

Juntament amb la nova atenció envers aquestes dimensions moltes vegades oblidades o ignorades, es verifica una altra redescoberta: el personal i el col·lectiu constitueixen dues cares de la mateixa moneda. S'entrellacen de tal manera que no es poden dissociar mai. Així com les ferides individuals, en el cos i en l'ànima, debiliten la societat com un tot, les estructures econòmiques, socials i polítiques, si són injustes, agreugen els cops soferts per cada persona en particular o per la seva família. I, pel contrari, les solucions col·lectives d'un projecte popular, sigui quin sigui, passen necessàriament per la realització profunda de l'ésser humà quant a persona única i irrepetible. Un projecte polític desvinculat de les aspiracions i somnis individuals, per més igualitari i just que sigui, serà un arbre sense arrel. L'arbre primer creix cap avall, busca les entranyes ocultes de la terra, n'extreu l'humus que haurà de nodrir-lo contra els vents i la intempèrie. Tan sols després busca l'aire, el cel, la llum, el sol. Sense aquesta baixada coratjosa "als inferns del patiment humà", ja sigui de caràcter personal o col·lectiu, serà difícil construir un projecte social sòlid i fonamentat en els dolors, esperances i lluites populars.

L'alternativa és tornar a les deus d'aigua viva, "beure del propi pou", com recorda el llibre de Gustavo Gutiérrez. Un cop més, així com l'arbre en temps de sequera es nodreix dels nutrients acumulats en l'arrel, els militants en temps de crisi són convidats a alimentar-se de les fonts primordials, tot buscant renovar les motivacions que els van empenyer a la lluita i al somni, és a dir, a la pràctica alliberadora.

La primera font és l'opció personal. Cinc, deu,

quinze anys de militància acumulen alegries i tristeses, victòries i fracassos. Reflexionar sobre aquesta trajectòria és desvelar les ombres i les llums del camí. Hi ha moments de flaqueza i moments de força. Quines lliçons podem treure de les tries i de les opcions de la pròpia vida? El passat de cadascú serà o bé un fardell o bé una font d'aprenentatge, tot depèn dels valors que podem trobar en aquest tresor. Val la pena rescatar l'experiència de la família, de les relacions personals, de les trobades afectives, i descobrir les fibres que van anar teixint la resistència i la solidaritat de la nostra història, ja sigui personal, familiar o col·lectiva. De vegades oblidem que naixem en una casa, que tenim parents i amics, que estimem i que hem estat estimats. En tot plegat podem percebre un fil conductor que ha anat construint i consolidant el sentit profund de la nostra opció juntament amb els empobrits.

Una altra font és la història del poble llatinoamericà, un poble que s'ha construït a partir de la fusió de tres races. Les diferències li han enriquit la saba, n'han enfortit el creixement, n'han atemperat el vigor. Quins valors ens han transmès cadascuna d'aquestes arrels culturals del poble llatinoamericà i caribeny? On i com s'esdevingué l'encontre i la fusió? Quin és el secret d'aquest nou poble, en què el dolor i l'esperança caminen de braçet? Com aprendre'n la tossuderia, la resistència i la tenacitat de viure? Com, davant de la impotència, mantenir la fermesa del combat? De vegades, en el nostre procés de presa de consciència i organització, som massa assenyats, seriosos i racionals. On és l'alegria i la festa que tant caracteritza la nostra gent, a pesar de tants segles de contratemps? Conèixer la història d'un poble és desvelar les lliçons de saviesa que contenen la seva raó de ser i la seva identitat profunda.

El moviment específic on actuem constitueix també una font inesgotable. Cada moviment neix de la contemplació d'un determinat rostre. Un rostre moltes vegades desfigurat per la fam, la misèria i l'exclusió social. S'estableix una relació mirant-se els ulls de fit a fit. La indignació ètica, la tendresa i l'afecte transformen la nostra vida. Enmig de conflictes i dubtes, madurem i prenem una decisió a favor del pobre, del dèbil, de l'indefens. Assumim una causa que és compartida per altres companys i companyes. Ens posem també a caminar. Aquest procés lent i dolorós, moderat pel foc del compromís, acumula

esgarrinxades i ferides. Davant de les dificultats ens podem desanimar. L'enemic és fort i posseeix armes poderoses, urpes esmolades, un llarg alè. D'aquí la necessitat de tornar a la font: la contemplació i l'escolta del pobre, la feina de base, de "formigueta". En el mirall del seu rostre i en el silenci de la seva paraula, podem alimentar l'opció i la lluita en pro del banquet de la vida.

Una quarta font és el companyonia i l'amistat entre nosaltres. Una pregunta a boca de canó: Nosaltres, que actuem en un determinat moviment, som amics i amigues, ens estimem els uns als altres? Hi ha afecte en les nostres relacions? La gent s'estima, o bé predominen les paraules, els silencis i les mirades carregades de veritat? Algú pot objectar que aquestes qüestions no tenen importància davant de la urgència de les lluites. Però una cosa és certa: així com el riu va cap al mar, el veritable amor sempre transborda. Els majors beneficis d'una relació sana entre agents i militants seran els pobres. Una companyonia real i efectiu, sensible i solidària, es torna més eficaç que qualsevol discurs alliberador.

La sinergia amb la natura –mineral, animal i vegetal– és una de les fonts universals i ecumèniques per la nostra caminada personal i col·lectiva. Estudiosos, científics, ambientalistes i d'altres no es cansen d'alertar-nos per tenir cura de totes les formes de vida, i conviure-hi amb harmonia. El concepte de biodiversitat emergeix avui dia amb força, carregat d'un sentit espiritual, còsmic i místic. Recorda el germà sol, la germana lluna, la germana aigua, la germana terra, la germana natura, tan estimada per Francesc d'Assís.

Finalment, la font de l'Evangeli, la centralitat del Regne de Déu. Com descobrir la sintonia entre Jesús, el pobre i el pare? Com més Ell puja a la muntanya per trobar-se amb Déu, més sent fretura de baixar al carrer. Com més recorre els camins dels pobres, més anhela la muntanya. Muntanya i carrer es complementen, s'exigeixen i s'enriqueixen mútuament. Es tracta d'un moviment de doble dimensió. La descoberta del Pare és simultània a la descoberta del pobre, de l'altre, de l'estranger, del malalt, del marginat, de l'exclòs. En la pràctica de Jesús no hi ha dicotomia entre muntanya i carrer, oració i acció, fe i compromís sociopolític. Una cosa deriva i alhora impulsa l'altra. Religió i vida s'interpenetren i alimenten el sentit de l'existència. □